

بررسی تأثیر عوامل اجتماعی و روانی بر احساس نشاط (مورد مطالعه: دانش‌آموزان ۱۸-۱۶ ساله شهر اهواز)

عبدالحسین نبوی، دانشیار، گروه علوم اجتماعی دانشگاه شهید چمران اهواز
کریم رضادوست، دانشیار، گروه علوم اجتماعی دانشگاه شهید چمران اهواز
نجمه صالحی، کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز*

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر عوامل اجتماعی و روانی بر احساس نشاط دانش‌آموزان دبیرستانی شهر اهواز صورت گرفته است. روش مطالعه تحقیق پیمایشی و جامعه آماری آن دانش‌آموزان دبیرستانی ۱۸-۱۶ ساله شهر اهواز است و شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای است. داده‌ها با پرسشنامه گردآوری شده است و از طریق آزمون‌های ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. مبتنی بر نتایج تحقیق، میانگین احساس نشاط دانش‌آموزان در سطح مطلوبی است. سایر نتایج نیز بیانگر آن است که بین احساس نشاط و متغیرهای عزت نفس، احساس محرومیت نسبی، شبکه روابط اجتماعی، اعتماد اجتماعی و احساس ناامنی، رابطه معنادار وجود دارد. همچنین بر اساس ضریب تعیین رگرسیونی می‌توان گفت که ۰/۴۰ درصد تغییرات متغیر وابسته از طریق متغیرهای وارد بر مدل رگرسیونی تبیین گردیده و سهم متغیر عزت نفس در تبیین واریانس احساس نشاط بیش از سایر متغیرها است. بنابراین هر چه عزت نفس، اعتماد اجتماعی و شبکه روابط اجتماعی در حد بالا و احساس محرومیت نسبی در حد پایینی باشد، به همان اندازه احساس نشاط در بین دانش‌آموزان بیشتر خواهد بود.

کلید واژه‌ها: اعتماد اجتماعی، شبکه روابط اجتماعی، عزت نفس، احساس نشاط، محرومیت نسبی

مقدمه

انسان‌ها بنا بر سرشت و ماهیت وجودی خویش همواره از افسرده بودن گریزان‌اند و دوست دارند به سوی شاد بودن و شاد زندگی کردن در حرکت باشند (صادقیان، ۱۳۸۶: ۲۰). احساس نشاط^۱ یا بهزیستی^۲ از آغاز تمدن انسانی یکی از نیازهای اساسی نوع بشر در تمامی فرهنگ‌ها به شمار رفته است (Kaushik & Jaggi, 2011:39) و استنباط بشر نیز از غایت زندگی، رسیدن به شادمانی بوده است. با وجود این؛ در طول تاریخ درک بشر از نشاط متفاوت بوده است و تلاش‌های بسیاری برای فهم و تعریف نشاط انجام گرفته که این مفهوم را در ظرف زمان و مکان دگرگون کرده است (Ballas & Dorling, 2007: 1244-1245). در مجموعه ادبیات نظری، نشاط عمدتاً به معنای عاطفه مثبت، رضایت از زندگی و نبود عاطفه منفی تعریف شده است (Argyle et al. 1989; Lyubomirsky et al. 2005:115). در واقع احساس نشاط یکی از ابعاد سلامت روان و عواطف مثبت است که در مقابل احساسات منفی از قبیل افسردگی، اندوه و یأس قرار می‌گیرد (طریقه‌دار، ۱۳۷۹: ۱۲). استفاده از مفهوم نشاط به لحاظ تاریخی در قالب دو دیدگاه فلسفی نسبت به سعادت بشری، یعنی دیدگاه لذت‌گرایی^۳ و سعادت‌گرایی^۴ بررسی شده که از زمان فلاسفه یونان باستان تاکنون بر فلسفه غرب حاکم است (مختاری و نظری، ۱۳۸۹: ۱۶). دیدگاه لذت‌گرایی متأثر از آرای اپیکور (Epicurus)، پیگیری لذت را شیوه دستیابی به رضایت می‌داند اما دیدگاه سعادت‌گرایی تحت تأثیر آرای ارسطو (Aristotle)، پیگیری زندگی با معنا و شناسایی و رشد فضیلت‌های فردی را شیوه دستیابی به نشاط حقیقی می‌داند (Peterson et al. 2005: 25-26). علی‌رغم سنت طولانی تفکر در خصوص نشاط، علاقه‌مندی دانشمندان علوم اجتماعی به این موضوع نسبتاً جدید است و نخستین مطالعات علمی در طول دهه ۱۹۶۰

و ۱۹۷۰ انجام گرفته است سپس در سال‌های آخر قرن بیستم روان‌شناسان توجه به مفهوم نشاط را در دستور کار خود قرار دادند و شاخه جدیدی از روان‌شناسی تحت عنوان روان‌شناسی مثبت‌گرا^۵ را ایجاد کردند (Galati et al. : 602-603). امروزه دیگر دانشمندان علوم اجتماعی مانند جامعه‌شناسان و دانشمندان علوم سیاسی نیز بررسی نشاط را در دستور کار خود قرار داده‌اند (Kim, 2011:5)

تحقیقات بسیاری که توسط دانشمندان علوم اجتماعی انجام گرفته نشان می‌دهد حالت‌های عاطفی مثبت (از جمله احساس نشاط) بر سلامت افراد تأثیر بسزایی دارد (Edwards & cooper, 1988; Young & Glasgow, 1998; Oman et al. 1999; Danner et al. 2001; Post, 2005; Chanfreau et al. 2008). تحقیقات مشخص شده است که احساسات مثبت موجب افزایش انعطاف‌پذیری جسمی و روانی و تفکر خلاقانه‌تر می‌شود (Post, 2002:66). احساس نشاط موجب ایجاد انرژی، شور، حرکت و پویایی در جامعه می‌شود (خوش‌کنش، ۱۳۸۶: ۸)، افراد را برای زندگی بهتر آماده می‌کند و به دلیل ویژگی مسری بودن آن بستگی‌های فرد را با محیط افزایش می‌دهد (ربانی و همکاران، ۱۳۸۶: ۴۲). احساس شادکامی همچون سپری می‌تواند آدمی را در برابر مشکلات محافظت نموده، سلامت او را تضمین کند (خوش‌کنش، ۱۳۸۶: ۸)، همچنین افراد شاد تمایل بیشتری به سالم رفتار کردن دارند و به احتمال زیاد از رفتارهای ناسالم دوری می‌کنند (Sabatini, 2011:2). اما امروزه با وجود ماشینی شدن زندگی و پیشرفت در زمینه فناوری و تأمین آسایش، نه تنها احساس بهزیستی و نشاط افزایش نیافته بلکه تنش‌های فکری و شرایط محیطی به کاهش احساس نشاط منجر شده است (قطره‌ای، ۱۳۸۵: ۸) و این امر سلامت گروه‌های مختلف جامعه را به خطر می‌اندازد (گنجی، ۱۳۸۷: ۴۲).

گروه‌های اجتماعی بر اساس ویژگی‌های خود در مواجهه با مشکلات و مسائل، متفاوت هستند. برخی آسیب‌پذیری بیشتر و بعضی آسیب‌پذیری کمتری دارند (ریاحی و همکاران،

¹ Happiness

² Well-being

³ Hedonism

⁴ Eudemonia

⁵ Positive psychology

عوامل اجتماعی - روانی مؤثر بر احساس نشاط دانش‌آموزان شهر اهواز است.

مبانی نظری تحقیق

همان‌طور که گفته شد سرچشمه‌های پژوهش در حوزه نشاط در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ قرار دارد. این تحقیقات عمدتاً توسط روان‌شناسان آغاز شده است و با تلاش جامعه‌شناسان در حال پیگیری است. بر این اساس چارچوب نظری تحقیق حاضر نیز در دو حیطه روان‌شناختی و جامعه‌شناختی قرار می‌گیرد.

تبیین‌های روان‌شناختی

تئوری‌هایی که در حوزه روان‌شناسی مفهوم شادی و نشاط را تبیین می‌کنند، نظریات شخصیتی و نظریات شناختی هستند. استدلال نظریات شخصیتی این است که جنبه‌های مهم رفتار و تجربه افراد را می‌توان با تعداد محدودی از ابعاد مشخص ساخت. بدین معنا صفات شخصیتی خاصی وجود دارد که با شادمانی و نشاط پیوند دارند؛ یعنی افراد شاد و ناشاد صفات شخصیتی متمایزی دارند (کار، ۱۳۸۷: ۵۷). کریستی میزل و همکاران در این خصوص بیان می‌کنند خصایص و ویژگی‌های شخصیتی یکی از منابع مهم ایجاد نشاط هستند (Christie-Mizell et al. 2010:1190). داینر و همکاران (1999) نیز استدلال می‌کنند که ویژگی‌های شخصیتی بیش از ۴۰ الی ۵۰ درصد متغیر احساس خوشبختی را تبیین می‌کنند و عزت نفس^۱ نیز یکی از این خصایص شخصیتی است (Lyubomirsky et al. 2006: 366). آرگایل معتقد است عزت نفس به عنوان یکی از خصایص شخصیتی با احساس شادی و نشاط ارتباط دارد (آرگایل، ۱۳۸۶: ۲۴۲). در واقع، عزت نفس به دلیل اینکه زاینده زندگی اجتماعی و ارزش‌های آن است و در تمامی فعالیت‌های روزانه انسان به نوعی جلوه‌گر است، از مهم‌ترین جنبه‌های شخصیت و تعیین‌کننده ویژگی‌های رفتاری انسان است (غفاری و همکاران، ۱۳۸۶: ۵۲).

نوجوانان از گروه‌های اجتماعی هستند که نسبت به سایر گروه‌ها در معرض خطر بیشتری قرار دارند. نوجوانی دوره رشد و تغییرات سریع است (Muyibi et al. 2010:1) که جنبه‌های مختلف سلامت روان فرد دستخوش تغییر می‌گردد (Brooks et al. 2002:240)، بهزیستی و نشاط کاهش می‌یابد (Chanfreau et al. 2008: 51)، رضایت از زندگی پایین می‌آید و افراد، زندگی پر فراز و نشیبی را تجربه می‌کنند (Headey & Wearing, 1992:17).

طبق تحقیقات صورت گرفته تقریباً ۲۱ درصد افراد ۱۷-۹ سال دچار اختلال روانی هستند (DHHS, 1999). همچنین تحقیقی که در ایران انجام شده نشان می‌دهد که دانش‌آموزان دبیرستانی به میزان ۵۸/۷ درصد مشکوک به مشکلات روانی بوده‌اند (شکیبا و ضیایی، ۱۳۹۱: ۵۶). بر این اساس بسیاری از نوجوانان در مقابله با دشواری‌ها و بحران‌های این دوره رفتارهایی انجام می‌دهند که سلامت حال و آینده آنان را مورد تهدید قرار می‌دهد (سلیمانی‌نیا و همکاران، ۱۳۸۴: ۷۷)؛ حال آنکه سلامت نوجوانان بسیار مورد تأکید است زیرا سلامت آنان پایه و اساس سلامت بزرگسالان جامعه را فراهم می‌کند و همچنین الگوهای رفتاری آنان در این دوره برای تمامی عمر پایه‌ریزی می‌شود (Fine & Large, 2005: 7). در نتیجه ارتقای بهزیستی و نشاط در نوجوانان می‌تواند به کاهش اثرات منفی مشکلات روانی و عبور موفقیت‌آمیز از چالش‌های گذار به بزرگسالی کمک کند (Chung & Philipps, 2010: 5) و سلامت روان آنان را تضمین نماید. بنابراین بسیار اهمیت دارد که عوامل مؤثر بر احساس نشاط نوجوانان شناسایی شود تا بدین ترتیب زمینه برای افزایش سلامت آنان فراهم گردد. از سوی دیگر همان‌طور که گفته شد عمده تلاش‌ها در زمینه ادبیات نشاط توسط روان‌شناسان صورت گرفته است و نیاز به انجام تحقیقات بیشتر در حوزه جامعه‌شناختی محسوس است. در نتیجه این پژوهش سعی دارد در کنار عوامل روان‌شناختی، به بررسی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر احساس نشاط دانش‌آموزان شهر اهواز بپردازد. هدف تحقیق حاضر «بررسی

¹ Self-esteem

از مدت‌ها پیش اهمیت مقایسه اجتماعی را برای انطباق^۵ و بقای بشر تشخیص داده‌اند. نظریه‌پردازی و پژوهش در این خصوص را می‌توان تا برخی از فلسفه‌های کلاسیک غربی و کار اساسی روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی که شامل کار بر مفاهیم خود، سطح انطباق، گروه‌های مرجع^۶ و نفوذ اجتماعی است، دنبال کرد. با وجود این، واژه «مقایسه اجتماعی» تا زمان کار کلاسیک فستینگر که نظریه دقیقی در این باره مطرح کرده، وجود نداشت (Bunk & Mussweiler, 2001: 467-468). نظریه مقایسه اجتماعی سه اصل دارد: (۱) فرد نیاز دارد مهارت‌ها و نگرش‌های خود را مناسب ارزیابی کند (۲) در نبود معیارهای عینی، فرد خود را بر اساس مقایسه با دیگران ارزیابی می‌کند و (۳) فرد ترجیح می‌دهد خود را با اشخاص نسبتاً مشابه مقایسه کند. فستینگر بیان می‌کند که مقصود ما از مقایسه‌های اجتماعی ارزیابی مهارت‌ها و نگرش‌هایمان در قیاس با دیگران است (Garofalo, 2008:8). طبق تئوری کلاسیک مقایسه اجتماعی، افرادی که مکرراً مقایسه‌های اجتماعی انجام می‌دهند، اگر باور داشته باشند که بهتر از کسانی‌اند که خود را با آنها مقایسه می‌کنند، شاد خواهند بود. بر این اساس، اگر افراد مقایسه‌کننده بهتر^۷ از دیگران باشند (مقایسه اجتماعی رو به پایین) احساس رضایت‌مندی می‌کنند، اما اگر بدتر^۸ از دیگران باشند (مقایسه اجتماعی رو به بالا) احساس نارضایتی می‌کنند و محرومیت نسبی ایجاد می‌شود (White et al. 2006: 37).

محرومیت نسبی به معنای تفاوت بین انتظارات و ارزیابی افراد نسبت به احتمال دسترسی به هدف است (مرادی و سعیدی‌پور، ۱۳۸۹: ۱۷۲). به اعتقاد مور، احساس محرومیت نسبی شامل دو وجه به هم مرتبط است: اول، باید افراد بواسطه فرایند مقایسه اجتماعی از وجود تفاوت بین خود و دیگران آگاهی یابند و دوم، افراد باید ارزیابی کرده و قضاوت کنند که آیا وجود تفاوت موجه و مشروع است یا ناموجه و نامشروع (ربانی

دینو و کوپر^۱ نیز در یک پژوهش فراتحلیلی، مهم‌ترین ویژگی‌های شخصیتی افراد شاد را عاطفه مثبت و عزت نفس گزارش کرده‌اند (Cheng & Furnham, 2003: 922)؛ همچنین وارت^۲ از صاحب‌نظران روان‌شناسی شادی، عزت نفس را جزء جدایی‌ناپذیر شادی و نشاط می‌داند (میرشاه جعفری و همکاران، ۱۳۸۱: ۵۲). علاوه بر این، اغلب روان‌شناسان انسان‌گرای سده اخیر، نظیر مازلو، راجرز و کلارک نیز مزایا و اهمیت زیادی برای عزت نفس بالا قایل شده‌اند و یکی از شاخص‌های سلامت روانی و ویژگی‌های افراد برخوردار از عزت نفس بالا را داشتن نگرش مثبت و احساس شادی و لذت از زندگی برشمرده‌اند (مردانی و شریفی اصفهانی، ۱۳۸۹: ۱۳۰-۱۲۹).

همان‌طور که گفته شد نظریات شناختی یکی دیگر از تئوری‌ها در حوزه روان‌شناسی است که مفهوم نشاط را تبیین می‌کنند. نظریات شناختی بر خلاف نظریات شخصیتی معتقدند که شادی و نشاط محصول تفکر انسان و بازتاب ادراک و آگاهی، از تمایز بین واقعیت زندگی (آنگونه که هست) و ایده‌آل‌های فرهنگی- اجتماعی (آنگونه که باید باشد) است و هر چه تمایز بین این دو کمتر باشد، میزان شادی نیز بیشتر خواهد بود (گنجی، ۱۳۸۷: ۸۴). در واقع اندیشه اصلی در رویکرد شناختی آن است که رفتار یک شخص بستگی به شیوه درک او از موقعیت‌های اجتماعی دارد. این نظریات بر اهمیت ادراک یا تعبیر و تفسیر فرد از واقعیت‌ها تأکید دارند نه بر «واقعیت» یک موقعیت، آن سان که ممکن است از سوی یک مشاهده‌گر بیطرف دیده شود (کریبی، ۱۳۷۳: ۵۴). از مهم‌ترین نظریات شناختی تئوری مقایسه اجتماعی^۳ و محرومیت نسبی^۴ است.

در واقع مقایسه اجتماعی، یکی از خصایص مهم زندگی اجتماعی انسان است. نیاز به مقایسه اجتماعی خود با دیگران به لحاظ روان‌شناختی خیلی قدیمی و به لحاظ زیستی خیلی قوی است و در بسیاری از ابعاد قابل شناسایی است. محققان

⁵ Adaptation

⁶ Reference Groups

⁷ Better off

⁸ Worse off

¹ De Neve & Cooper

² Wart

³ Social Comparison

⁴ Relative Deprivation

ساختارها و روابط اجتماعی موجود در جامعه جستجو کرد» (گنجی، ۱۳۸۷: ۸۸).

جامعه به عنوان بستر روابط اجتماعی، حوزه‌ای را فراهم می‌کند که در آن اعضای جامعه می‌توانند به تشکیل و گسترش پیوندهای اجتماعی^۳ بپردازند و از این طریق این پیوندها و روابط اجتماعی به اهداف خود دست یابند (قدسی، ۱۳۸۲: ۹۲؛ باستانی و صالحی، ۱۳۸۶: ۶۴). عضویت و روابط اجتماعی افراد در بر گیرنده مشارکت در گروه‌های داوطلبانه، رابطه با خویشاوندان، همسایگان، دوستان و آشنایان است. درگیری در تمامی این روابط حامل مبادلاتی است که طی آن افراد می‌توانند منابع مورد نیاز خود را به دست آورند. امکانات مالی، خدماتی، اطلاعاتی، عاطفی و مصاحبت از منابعی هستند که در این روابط، افراد می‌توانند مبادله کنند. بر اساس آنچه ولمن می‌گوید، امکانات عاطفی یکی از منابعی است که افراد در طی روابط اجتماعی مبادله می‌کنند و از آن جا که احساس شادی و نشاط یکی از حالات عاطفی است بنابراین با گسترش روابط اجتماعی، احساس شادی و نشاط افراد نیز افزایش می‌یابد (بهرامی‌نژاد، ۱۳۸۷: ۱۱). برک نیز معتقد است: «پیوندهای عاطفی عمیق که با افراد خاصی (نظیر والدین و دوستان) در زندگی خود برقرار می‌کنیم، موجب می‌شود زمان تعامل با آنها، احساس نشاط کرده و هنگام استرس از این که آنها را در کنار خود داریم، احساس آرامش کنیم (Berk, 2006: 419).

وینهون همچنین روابط اجتماعی و پیوندهای اولیه در حوزه زندگی خصوصی و روابط ثانوی را عاملی می‌داند که بخشی از شادی و نشاط را تبیین می‌کند (Veenhoven, 2001: 21). آرگایل نیز معتقد است عاطفه مثبت ایجاد شده به وسیله تعامل اجتماعی، به طور شدید تحت تأثیر حمایت‌های اجتماعی از طرف خانواده، دوستان و گروه‌های دیگر است (آرگایل، ۱۳۸۶: ۲۰۴). پاتنام و همکاران در یک تحقیق دریافتند افرادی که از نظر روابط اجتماعی مهارت بیشتری دارند و

و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۸). دیویس ادعا می‌کند احساس محرومیت نسبی زمانی اتفاق می‌افتد که شخص دوست دارد آن چیزی را که دیگران دارند، او هم داشته باشد. رانسمین^۱ نیز مطرح می‌کند که شخص زمانی محرومیت نسبی را تجربه می‌کند که احساس کند آن وضعیت و شرایط قابل دستیابی است. همچنین کروسبی^۲ خاطر نشان می‌سازد که وضعیت نابرابر حاکم بر اجتماع می‌تواند به احساس محرومیت نسبی بینجامد (ربانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۵). بنابراین محرومیت نسبی نتیجه مقایسه افراد با دیگر اعضای اجتماع خصوصاً همسالان و خانواده‌های آنان است (Bernburg et al. 2009:1227) که احتمالاً رفتارها و عواطف مخربی را ایجاد می‌کند که ناخوشایند هستند و از احساس بهزیستی و خوشبختی فرد می‌کاهد (38 White et al. 2006). بدین ترتیب، یکی از کاربردهای مهم نظریه محرومیت نسبی که ریشه در مقایسه‌های اجتماعی دارد، این است که نشان دهد چگونه مقایسه‌های اجتماعی می‌تواند عواطف منفی مثل افسردگی و خشم ایجاد کند و از عواطف مثبت مثل شادی و نشاط بکاهد.

عوامل جامعه‌شناختی

جامعه‌شناسان شادی را در بافت اجتماعی و شرایط خاص جامعه دنبال می‌کنند (گنجی، ۱۳۸۷: ۸۸). امیل دورکیم مبتنی بر اصل همسانی علت و معلول، پدیده‌های اجتماعی را دارای علل اجتماعی می‌داند (آرون، ۱۳۸۶: ۳۷۱). وی تبیین‌های غیر جامعه‌شناختی را مورد انتقاد قرار داده، معتقد است پدیده‌های اجتماعی، ویژگی‌ها و عوامل اجتماعی تعیین‌کننده‌ای دارند که با مفاهیم زیست‌شناختی و روان‌شناختی قابل تبیین نیستند (کوزر، ۱۳۸۲: ۱۸۷). بنابراین همان‌گونه که دورکیم از کنت نقل می‌کند: «در راستای تحلیل پدیده‌های مرتبط با اجتماع به ویژه نشاط انسان‌ها، بایستی به برخی مجادلات و مباحث متافیزیکی خاتمه داده و تبیین پدیده شادی و یا هر هیجان دیگر را در

¹ Runciman

² Crosby

³ Social Ties

بوردیو در مدلی که ارتباط انواع سرمایه (اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی) با رضایت از زندگی را بررسی می‌کند، بر رابطه قوی بین هر یک از انواع سرمایه با رضایت از زندگی تأکید دارد. در مدل وی، اعتماد و اطمینان به عنوان عنصر مهم سرمایه اجتماعی، به طور مستقیم و غیرمستقیم، رضایت از زندگی را متأثر می‌کنند. در مدل دیگری، پانام نیز نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی و اعتماد بر رضایت از زندگی و نشاط تأثیرگذار هستند (Firouzabadi et al. 2011: 158). گیدنز نیز در نظریه خود در خصوص مدرنیته و پیامدهای آن، اعتماد را یکی از عوامل تأمین‌کننده شادمانی و سست شدن آن را یکی از عوامل تهدیدکننده شادمانی می‌داند. وی معتقد است عوامل تهدیدکننده شادمانی عبارتند از: تهدیدهای خشونت‌آمیز ناشی از صنعتی شدن، جنگ، متزلزل شدن ریشه‌های اعتماد به نظام‌های انتزاعی و احساس ناامنی و اضطراب وجودی. همچنین از نظر گیدنز عوامل تأمین‌کننده شادمانی را می‌توان اعتماد همراه با احتیاط نسبت به نظام‌های انتزاعی، اعتماد به وانهی امور زندگی به دست نظام‌های تخصصی و دگرذیسی صمیمیت و شکل‌گیری رابطه ناب (رابطه‌ای که در آن پیوندهای افراد محصول پاداش‌هایی است که این رابطه برای طرفین دارد و طرفین رابطه کنترل قابل توجهی بر جهت‌گیری آن دارند) دانست (چلبی و موسوی، ۱۳۸۷: ۳۸).

همان‌طور که پیش از این گفته شد وجود اعتماد بین افراد، پیچیدگی تعاملات اجتماعی را کاهش می‌دهد و یک زندگی امن‌تر و احتمالاً شادتر را ایجاد می‌کند و بعکس، فقدان اعتماد، احساس ناامنی را افزایش می‌دهد و از گسترش تعاملات اجتماعی جلوگیری می‌کند. به این ترتیب، احساس امنیت که یکی از مفاهیم مرتبط با اعتماد است و همه افراد جامعه در ساخت و حفظ آن مشارکت دارند، پیش شرط هر تعامل اجتماعی مؤثر محسوب می‌شود. احساس امنیت یکی از نیازهای اساسی بشر تلقی می‌گردد و بر اساس سلسله مراتب

بهتر می‌تواند با مردم رابطه برقرار کنند، نسبت به افرادی که از نظر مالی غنی‌تر ولی روابط اجتماعی مطلوبی ندارند، شادمان‌تر هستند (میرشاه جعفری و همکاران، ۱۳۸۱: ۵۳). با این وجود، گرچه روابط اجتماعی یکی از عواملی است که موجب احساس شادی و نشاط می‌شود؛ اما آنچه در این زمینه بسیار مهم است، کیفیت روابط اجتماعی است.

«اعتماد^۱ یکی از شاخص‌های کیفیت روابط اجتماعی (Kroll, 2011:72) است. اعتماد به معنای نگرش مثبت به فرد یا امری خارجی و مبین میزان ارزیابی از پدیده‌ای است که با آن مواجهیم؛ به عبارت دیگر، احساسی است که فرد یا افراد درباره چیزی تأیید شده دارند (عباس‌زاده، ۱۳۸۳: ۲۷۰). انسان‌ها به عنوان موجوداتی اجتماعی، اعتماد را در هر موقعیت اجتماعی جستجو می‌کنند و بدون آن تمایلی به با هم بودن ندارند (Helliwell & Wang, 2011: 42). به همین دلیل، فقدان اعتماد اجتماعی، ترس از برقراری ارتباط و احساس ناامنی را بین اعضا افزایش می‌دهد و با جلوگیری از گسترش تعامل، مشارکت در جامعه را کاهش می‌دهد (Firouzabadi et al. 2011:157). اعتماد بستر تعاملات و روابط اجتماعی را فراهم می‌کند، نقطه کانونی مفهوم سرمایه اجتماعی^۲ است، در مبادلات و روابط اجتماعی، چرخ‌های کنش اجتماعی را راحت‌تر به حرکت در می‌آورد و پیش شرط هر تعامل اجتماعی مؤثر محسوب می‌شود (گروسی و همکاران، ۱۳۸۶: ۲۷). نتیجه ایجاد روابط اجتماعی سالم و توأم با اعتماد، ایجاد و تثبیت مثبت اندیشی و احساس ارزشمندی در افراد است که پیامدهایی چون امیدواری، خوشبینی، رضایتمندی و به‌طور کلی احساس شادی را در افراد جامعه ایجاد می‌کند (گنجی، ۱۳۸۷: ۹۴). در واقع، اعتماد بین افراد با کاهش هزینه‌های مربوط به ضرر و زیان و عدم اطمینان، زندگی را لذت‌بخش‌تر و پربارتر می‌سازد و پیچیدگی تعاملات اجتماعی را کم می‌کند، بنابراین یک زندگی امن‌تر، قابل پیش‌بینی‌تر، آسانتر و احتمالاً شادتر را ایجاد می‌کند (Kroll, 2011: 72).

¹ Trust

² Social Capital

³ Confidence

تحقیق وی حاکی از آن است که در سطح خرد، میانگین شادمانی افراد از حد متوسط پایین تر است و در سطح کلان نیز میانگین شادمانی ایرانیان پایین و از بین ۶۹ کشور در رده ۶۱ ام قرار دارد. ضرایب همبستگی پیرسون بین متغیرهای اساسی تحقیق در سطح خرد نشان داد که روابط بین شادمانی و متغیرهای مستقل انزوای اجتماعی، بی‌اعتمادی، آنومی، احساس ناامنی و غضب اخلاقی معکوس و معنادار است. در سطح کلان متغیرهای سطح ایمنی، توسعه اقتصادی، سرمایه اجتماعی و فردگرایی به ترتیب دارای بیشترین ضریب همبستگی با شادمانی هستند. یافته‌های تحلیل رگرسیونی نیز حاکی از آن بود که در سطح خرد، اثر خالص انزوای اجتماعی بر شادمانی بیشتر از دیگر متغیرهای مستقل است و در سطح کلان توسعه اقتصادی دارای اثر مستقیم و قابل توجهی بر شادمانی است (چلبی و موسوی، ۱۳۸۷).

مهدی زمانی (۱۳۸۷) در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر نشاط»، به سنجش میزان نشاط در جوانان ۱۵ تا ۱۹ سال شهر همدان پرداخته است. این تحقیق با روش پیمایش به بررسی رابطه متغیر وابسته نشاط با متغیرهای مستقل الگوهای گذران اوقات فراغت، رضایت از زندگی، اصول نمایشگری، احساس شکاف، حقوق شهروندی، کیفیت جامعه و کیفیت فردی حمایت اجتماعی می‌پردازد. نتایج تحقیق نشان داد که همگی روابط بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته به جز اصول نمایشگری و نشاط، تأیید شده‌اند. آزمون رگرسیون نیز مشخص کرد که کیفیت فردی، بیش از سایر عوامل اجتماعی بر نشاط تأثیرگذار است (زمانی، ۱۳۸۷).

محمد گنجی (۱۳۸۷) در تحقیق خود با عنوان «تحلیل عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر میزان احساس شادی سرپرستان خانوار» به سنجش میزان احساس شادی و عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر بر آن در بین سرپرستان خانوارهای شهر اصفهان می‌پردازد. حجم نمونه در این تحقیق ۳۸۴ نفر و شیوه نمونه‌گیری سهمیه‌ای بوده است. نتایج حاصله از تحقیق نشان داد که متغیرهای مستقل سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی،

نیازهای مازلو، نیاز به امنیت و اطمینان در رتبه دوم نیازهای ضروری قرار دارد که اگر در سطوح مختلف بنا به عللی پاسخ مثبت دریافت نکنند، فرد را دچار اضطراب و تنش می‌کند (گروسی و همکاران، ۱۳۸۶: ۳۳) و بعکس، اگر این نیاز به درستی تأمین شود موجب افزایش احساسات مثبت از جمله شادی و نشاط می‌گردد. وینهوون بیان می‌کند در جوامعی که اطمینان و اعتماد بیشتری فراهم شده، شادی و نشاط نیز بیشتر خواهد بود. وی معتقد است رابطه محکمی بین ایمنی روانی و تأمین قانونی وجود دارد که به طور گسترده‌ای مستقل از رفاه اقتصادی است (Veenhoven, 2001:17). گیدنز نیز احساس ناامنی را به عنوان یکی از عوامل تهدید کننده شادمانی مطرح می‌کند. وی فقدان امنیت و ترس از تهدید را عاملی می‌داند که اعتماد را از دیگران سلب کرده، موجب می‌شود کنشگران نسبت به ادعای صداقتی که افراد در کنش‌های خود بروز می‌دهند، دچار شک شوند (موسوی، ۱۳۸۷: ۱۱۶). همچنین نتایج پژوهش‌های مایرز نشان داده است افرادی که شاد هستند بیشتر احساس امنیت می‌کنند، آسان‌تر تصمیم می‌گیرند، دارای روحیه مشارکتی بیشتری هستند و نسبت به کسانی که با آنها زندگی می‌کنند، بیشتر احساس رضایت دارند (نشاط‌دوست و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۰۷).

مبانی تجربی تحقیق

در زمینه نشاط و بهزیستی مطالعات متعددی صورت گرفته است. در این قسمت به برخی از مطالعات انجام گرفته در داخل و خارج از کشور اشاره می‌شود.

سید محسن موسوی (۱۳۸۷) در تحقیقی با عنوان «بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر شادمانی در سطوح خرد و کلان»، به بررسی میزان شادمانی و عوامل مؤثر بر آن در افراد بالای ۱۸ سال شهرهای تهران، یزد، اردکان و میبد با حجم نمونه ۳۸۶ نفر و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای در سطح خرد پرداخته است و در سطح کلان میزان و عوامل مؤثر بر شادمانی در سطح کشورها را بررسی کرده است. یافته‌های

با رضایت از زندگی و با عزت نفس در کشورها متفاوت بود. رضایت از امور مالی همبستگی قوی‌تری با رضایت از زندگی در کشورهای فقیر داشت و ارتباط بین عزت نفس و شادی (رضایت از زندگی) در کشورهای فردگرا قوی‌تر از کشورهای جمع‌گرا بود (Baumeister et al. 2003: 25).

«شخصیت، عزت نفس و پیش‌بینی‌کننده‌های جمعیت‌شناختی^۱ نشاط و افسردگی»، عنوان تحقیقی است که توسط هلن چنگ و آدریان فورنهام در سال ۲۰۰۲ انجام شده است. مطالعه مذکور، روابط علی و همبستگی میان متغیرهای تحقیق را که شامل متغیرهای جمعیت‌شناختی، خصیصه‌های شخصیتی^۲ (برون‌گرایی^۳، روان‌رنجوری^۴، روان‌پریشی‌گرایی^۵، مقیاس دروغ‌گویی) عزت نفس، ابعاد زندگی (خانواده، دوستان، امور عشقی^۶ و اوقات فراغت) و عاطفه^۷ (عاطفه مثبت و منفی) به عنوان متغیرهای مستقل و افسردگی و نشاط به عنوان متغیرهای وابسته است، مورد بررسی قرار می‌دهد. پژوهش با روش پیمایشی و حجم نمونه ۲۳۴ نفر در بین افراد ۱۸-۲۳ سال اجرا شده است. نتایج تحقیق نشان داد قوی‌ترین همبستگی بین عزت نفس با نشاط (به طور مثبت) و عزت نفس با افسردگی (به طور منفی) وجود دارد. تحلیل رگرسیون چندگانه نیز مشخص کرد که عزت نفس قوی‌ترین پیش‌بینی‌کننده هم نشاط و هم افسردگی است، درحالی‌که اوقات فراغت به عنوان یکی از عناصر متغیر ابعاد زندگی، پیش‌بینی‌کننده مستقیم نشاط است اما افسردگی را پیش‌بینی نمی‌کند. برون‌گرایی نیز پیش‌بینی‌کننده نشاط است اما افسردگی را پیش‌بینی نمی‌کند و جنسیت پیش‌بینی‌کننده مستقیم افسردگی است در حالی‌که نقش کم‌اهمیتی در خصوص نشاط ایفا می‌کند (Cheng & Furnham, 2003).

آبراهام بونک، هینکه گروتات و فرنس سیرو (۲۰۰۷) در

رضایت از امکانات منطقه‌ای، میزان برخورداری از حقوق شهروندی، میزان منزلت نقشی، دینداری، وضعیت اوقات فراغت، درآمد، ورزش هفتگی و گوش دادن به موسیقی با احساس شادی سرپرستان دارای همبستگی مستقیم است، به طوری که مدل به دست آمده از متغیرهای مؤثر بر رگرسیون چندگانه با روش گام به گام ۴۵ درصد از واریانس احساس شادی در جامعه آماری را تبیین می‌کند (گنجی، ۱۳۸۷).

«بررسی عوامل مؤثر بر نشاط اجتماعی (با تأکید بر استان تهران)»، عنوان تحقیقی است که توسط جعفر هزارجریبی و پروانه آستین‌فشان (۱۳۸۸) انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل افراد ۱۵ تا ۶۵ سال ساکن در استان تهران و حجم نمونه آن ۲۰۰۰ نفر است که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انجام شده است. نتایج حاصل از همبستگی متغیرها نشان داد که بین نشاط اجتماعی و میزان احساس مقبولیت اجتماعی، میزان امید، میزان ارضای نیازها، عدالت اجتماعی، پایداری به ارزش‌های دینی، مناسب بودن فضای اخلاقی عمومی، همبستگی اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی و پایگاه اقتصادی-اجتماعی رابطه مثبت و مستقیم وجود دارد و بین احساس محرومیت اجتماعی و نشاط اجتماعی ارتباط منفی و معکوس وجود دارد. همچنین بر اساس نتایج تحلیل رگرسیونی مشاهده شد که سه متغیر امید به آینده، مقبولیت اجتماعی و ارضای نیازهای عاطفی بیش از ۵۰ درصد نوسانات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند (هزارجریبی و آستین‌فشان، ۱۳۸۸).

داینر و داینر (۱۹۹۵) در تحقیقی بین‌المللی با عنوان «همبسته‌های میان فرهنگی رضایت از زندگی و عزت نفس» به بررسی عزت نفس، رضایت از زندگی و رضایت از حوزه‌های خاص (دوستان، خانواده و امور مالی) در میان ۱۳۱۱۸ نفر از دانشجویان ۳۱ کشور در پنج قاره پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که در بین پیش‌بینی‌کننده‌های رضایت از زندگی (نشاط)، عزت نفس قوی‌ترین عامل بوده است. روابط بین رضایتمندی از امور مالی، دوستان و خانواده

¹ Demographic Predictions

² Personality Traits

³ Extraversion

⁴ Neuroticism

⁵ Psychoticism

⁶ Romance

⁷ Affect

است. نتایج همبستگی مشخص کرد که رابطه معنادار و مثبتی میان متغیرهای حوزه زندگی با بهزیستی ذهنی وجود دارد. تحلیل رگرسیون چندگانه نیز نشان داد که موفقیت‌های شغلی، ارتباطات اجتماعی و عزت نفس هم با خوشبختی روانی و هم با خوشبختی جسمی ارتباط دارد؛ همبستگی خانوادگی با بهزیستی ذهنی رابطه ندارد و خوشبختی معنوی روابط میان موفقیت‌های شغلی و خوشبختی روانی را تعدیل کرده است (Leung et al. 2011).

مدل تحلیلی تحقیق

با توجه به نظریات و تحقیقات مطرح شده، در راستای شناسایی عوامل اجتماعی-روانی مؤثر بر احساس نشاط دانش آموزان، متغیرهایی چون شبکه روابط اجتماعی برگرفته از نظر وینهوون و ولمن، تأثیر اعتماد اجتماعی از دیدگاه گیدنز، کرول و پاتنام و احساس ناامنی از نظر گیدنز، وینهوون و مایرز به عنوان عوامل اجتماعی؛ همچنین متغیرهای عزت نفس از تحقیق داینر و همکاران و متغیر محرومیت نسبی از تحقیق وایت و همکاران به عنوان عوامل روانی، مورد بررسی قرار گرفتند. به منظور شناخت تأثیر این متغیرها بر احساس نشاط دانش آموزان، مدل تحقیق به صورت زیر ترسیم گردید.

فرضیات تحقیق

بر اساس مباحث مطرح شده می‌توان فرضیات زیر را مطرح کرد:

- ۱- بین شبکه روابط اجتماعی و احساس نشاط رابطه مثبت وجود دارد.
- ۲- بین اعتماد اجتماعی و احساس نشاط رابطه مثبت وجود دارد.
- ۳- بین احساس ناامنی و احساس نشاط رابطه معکوس وجود دارد.
- ۴- بین عزت نفس و احساس نشاط رابطه مثبت وجود دارد.
- ۵- بین محرومیت نسبی و احساس نشاط رابطه معکوس

تحقیقی با عنوان «مقایسه اجتماعی و رضایتمندی از زندگی اجتماعی»، به بررسی تأثیر مقایسه‌های اجتماعی بر چگونگی ارزیابی افراد از کیفیت روابط اجتماعی و دوستی‌ها بین ۹۶ دانش‌آموز که میانگین سنی آنها نزدیک به ۲۰ سال بوده با تکنیک مصاحبه‌های ساختگی پرداخته‌اند. متغیرهای مستقل تحقیق، تمایل به مقایسه اجتماعی^۱ و جهت مواجهه با مقایسه اجتماعی (مقایسه فروسو و مقایسه فراسو) و متغیر وابسته تحقیق رضایتمندی از زندگی اجتماعی بوده است. نتایج تحلیل رگرسیونی تأثیر متغیر مستقل جهت مواجهه با مقایسه اجتماعی را نشان داد؛ بدین صورت که رضایتمندی از زندگی اجتماعی در افرادی که در مواجهه با مقایسه فروسو هستند، بیشتر است. اما تأثیر متغیر تمایل به مقایسه اجتماعی تأیید نشد بلکه تعامل این متغیر با متغیر جهت مواجهه با مقایسه اجتماعی ثابت گردید، بدین ترتیب که مقایسه روابط و زندگی اجتماعی اشخاص با روابط و زندگی اجتماعی دیگران، تنها در افرادی که تمایل به مقایسه اجتماعی بالایی دارند، می‌تواند تجربه رضایتمندی از زندگی اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهد (Bunk et al. 2007).

آلیسیا لیونگ، یوها چیونگ و زاینگانگ لیو (۲۰۱۱) در تحقیقی با عنوان «روابط بین رضایتمندی از حوزه‌های زندگی^۲ و بهزیستی ذهنی»، رابطه رضایتمندی از حوزه‌های زندگی را که شامل همبستگی خانوادگی، ارتباطات اجتماعی^۳، اجتماعی^۴، موفقیت‌های شغلی^۵ و عزت نفس بوده است با بهزیستی ذهنی (که شامل بهزیستی روانی و بهزیستی جسمی است) بررسی کرده‌اند، علاوه بر این نقش بهزیستی معنوی^۶ (به عنوان متغیر تعدیل‌گر رابطه مذکور) مورد توجه قرار گرفته است. تحقیق به روش پیمایشی و در بین ۱۵۲ کارمند چینی که در ۳۵ شرکت هنگ کنگی در حال کار بودند انجام شده

^۱ Social Comparison Orientation (SCO)

^۲ Direction of Exposure

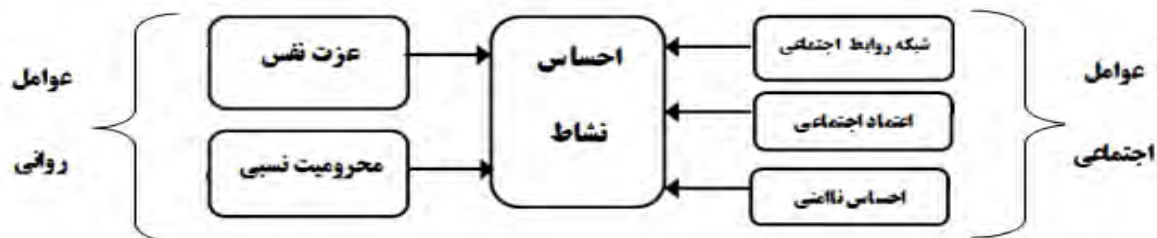
^۳ Life Domain Satisfaction

^۴ Social Connectedness

^۵ Career Success

^۶ Spiritual Well Being

وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی، به لحاظ ماهیت داده‌ها، کمی و از نظر نوع روش، پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق نیز شامل کلیه دانش‌آموزان ۱۸-۱۶ سال شهر اهواز است که در زمان پژوهش (۱۳۹۰) تعداد کل آنها ۳۱۲۲۰ نفر اعلام شده است. حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان ۳۸۰ نفر است که از این تعداد ۱۰ پرسشنامه به خاطر ناقص بودن اطلاعات کنار گذاشته شد. با توجه به اینکه شهر اهواز دارای ۴ ناحیه آموزشی است تفکیک تعداد دانش‌آموزان در هر یک از نواحی ضرورت دارد. از کل جامعه آماری تعداد ۸۵۹۴ نفر دانش‌آموزان ناحیه یک، ۷۹۱۳ نفر دانش‌آموزان ناحیه دو، ۹۱۴۱ نفر دانش‌آموزان ناحیه سه و ۵۵۷۲ نفر دانش‌آموزان ناحیه چهار هستند. در این پژوهش نمونه‌گیری به صورت خوشه‌ای چند مرحله‌ای صورت پذیرفت. بدین منظور ابتدا متناسب با جمعیت نواحی آموزشی مختلف، حجم

نمونه مورد نیاز از هر ناحیه مشخص گردید؛ بدین ترتیب که تعداد ۱۰۵ نفر از ناحیه یک، ۹۶ نفر از ناحیه دو، ۱۱۲ نفر از ناحیه سه و ۶۷ نفر از ناحیه چهار مشخص شدند. سپس تمامی مدارس تشکیل‌دهنده هر ناحیه شناسایی شدند و با استفاده از روش تصادفی ساده چهار مدرسه انتخاب شدند. با مراجعه به هر مدرسه یکی از کلاس‌های مقطع سوم یا چهارم متوسطه به تصادف انتخاب و دانش‌آموزان کلاس وارد مطالعه شدند و نمونه‌گیری تا رسیدن به حجم نمونه مورد نظر ادامه یافت.

اطلاعات مورد نیاز پژوهش با استفاده از پرسشنامه گردآوری شد. برای تعیین اعتبار پرسشنامه از اعتبار صوری و برای تعیین پایایی تحقیق از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. بدین منظور در ابتدا تعداد ۶۰ پرسشنامه توسط نمونه مورد نظر تکمیل و از طریق ضریب آلفای کرونباخ پایایی سؤالات محاسبه شد. نتایج آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱- مقادیر آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق بر مبنای خروجی SPSS

نام متغیر	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
احساس نشاط	۲۹	۰/۸۰۶
عزت نفس	۱۰	۰/۷۲۱
محرومیت نسبی	۴	۰/۷۸۵
شبکه روابط اجتماعی	۶	۰/۶۸۲
اعتماد اجتماعی	۵	۰/۶۳۱
احساس ناامنی	۸	۰/۷۶۷

تعریف مفاهیم و عملیاتی کردن متغیرها

الف) متغیر وابسته

احساس نشاط: در ادبیات نظری نشاط به عنوان عاطفه مثبت، رضایت از زندگی و نبود عاطفه منفی تعریف شده است (115: 2005; Argyle et al. 1989; Lyubomirsky et al. 2005). در پژوهش حاضر برای سنجش میزان نشاط از مقیاس نشاط آکسفورد^۱ (OHI) استفاده شده است (Hills & Argyle, 2002). این مقیاس شامل ۲۹ سؤال در قالب طیف لیکرت است که نمراتی بین ۱ (کاملاً مخالفم) و ۵ (کاملاً موافقم) به آن اختصاص یافته است. پایایی و روایی پرسشنامه (OHI) در دیگر مطالعات تأیید شده است (Furnham Argyle et al. 1989; Brewing, 1990). روایی و پایایی نسخه فارسی پرسشنامه (OHI) نیز ارزیابی و تأیید شده است (علی‌پور و نوربالا، ۱۳۷۸؛ علی‌پور و همکاران، ۱۳۷۹).

ب) متغیرهای مستقل

۱. عزت نفس: به معنای احساس ارزش، درجه تصویب، تأکید، پذیرش و ارزشمندی است که شخص نسبت به خویشتن دارد (غفاری و همکاران، ۱۳۸۶: ۵۲). در واقع احساسات و عقایدی که درباره توانایی‌ها، شایستگی‌ها و ویژگی‌های خود داریم، عزت نفس ما را تعیین می‌کند (وندرزندن، ۱۳۸۱: ۱۴۰). در این تحقیق از مقیاس ۱۰ ماده عزت نفس روزنبرگ^۲ (RSES) برای عملیاتی کردن میزان عزت نفس استفاده شده است (گنجی، ۱۳۸۲). دامنه نمره فرد در عزت نفس از ۱۰ تا ۵۰ متغیر است. پایایی و روایی مقیاس در مطالعات دیگر تأیید شده است (Pullmann & Allik, 2000; Greenberger et al. 2003). پایایی نسخه فارسی مقیاس نیز ارزیابی و تأیید شده است (محمدی، ۱۳۸۴؛ رجیبی و بهلول، ۱۳۸۶).

۲. محرومیت نسبی: به عنوان احساس خشم و رنجش فرد ناشی از مقایسه با افراد دیگر یا گروه‌های اجتماعی،

تعریف شده است (Tropp & Wright, 1999:708). برای سنجش میزان احساس محرومیت نسبی از مقیاس محرومیت نسبی شخصی (PRDS)^۳ کالان و همکاران استفاده شده است (Callan et al. 2008). پایایی و روایی مقیاس در مطالعات دیگر تأیید شده است (Callan et al. 2011). روایی و پایایی نسخه فارسی مقیاس نیز ارزیابی و تأیید شده است (حیدری، ۱۳۸۹؛ هژیریان، ۱۳۹۰).

۳. شبکه روابط اجتماعی: مجموعه‌ای از افراد یا سازمان‌ها یا مجموعه‌های دیگر اجتماعی که از طریق روابط اجتماعی مانند دوستی، همکار بودن یا تبادل اطلاعات با یکدیگر مرتبط می‌شوند. در واقع شبکه اجتماعی، الگویی ارتباطی است که مردم را بهم متصل می‌کند و یا پیوندهایی است که افراد را با گروه‌هایی از مردم مرتبط می‌سازد (شارع‌پور، ۱۳۸۶: ۱۷۰). برای سنجش شبکه روابط اجتماعی از مقیاس ۶ گویه‌ای لابن و همکاران^۴ (LSNS-6) استفاده شده است (Lubben et al. 2006). پایایی و روایی مقیاس در مطالعات دیگر تأیید شده است (Kurimoto et al. 2011; Hong et al. 2011).

۴. اعتماد اجتماعی: به معنای نگرش مثبت به فرد یا امری خارجی و مبین میزان ارزیابی از پدیده‌ای است که با آن مواجهیم. در واقع اعتماد احساسی است که فرد یا افراد درباره چیزی تأیید شده دارند (عباس‌زاده، ۱۳۸۳: ۲۷۰). سنجش این متغیر شامل یک مقیاس ۵ گویه‌ای است که توسط خوش‌فر ساخته شده است (خوش‌فر، ۱۳۸۷).

۵. احساس ناامنی: به عنوان نتیجه احتمال خطر و آسیب‌پذیری در خصوص جرم و قربانی شدن، تعریف می‌شود (De Groof, 2008: 269). برای سنجش احساس ناامنی از یک مقیاس ۸ گویه‌ای استفاده گردیده که توسط کاپس و پلیسیر ساخته شده است (Cops & Pleysier, 2011). در تحقیق ایشان آلفای کرونباخ مقیاس بالاتر از ۰/۸۲ به دست آمد.

³ Personal Relative Deprivation Scale

⁴ Lubben Social Network Scale

¹ Oxford Happiness Inventory

² Rosenberg Self-Esteem Scale

یافته‌های تحقیق

یافته‌های پژوهش در دو بخش توصیفی و استنباطی توسط نرم‌افزار SPSS ۱۷ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در بخش توصیفی شاخص‌های مرکزی و پراکندگی ارائه گردیده و در بخش استنباطی نیز با کمک تحلیل‌های آماری مورد نیاز از قبیل ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چند متغیری ارتباط متغیرها مورد محاسبه قرار گرفته است.

یافته‌های توصیفی

جدول ۲- آماره‌های توصیفی مقیاس‌ها

متغیرها شاخص‌ها	شبکه روابط اجتماعی	اعتماد اجتماعی	احساس ناامنی	عزت نفس	محرومیت نسبی	احساس نشاط
میانگین	۲۰/۱۷	۱۲/۵۶	۲۹/۷۹	۳۶/۱۴	۱۷/۸۸	۹۹/۰۰
انحراف استاندارد	۵/۶۱	۳/۷۴	۵/۵۸	۶/۵۹	۵/۹۸	۱۳/۶۲
چولگی	-۰/۰۴	۰/۳۵	-۰/۴۰	-۰/۳۳	۰/۲۲	-۰/۰۸
حداقل	۶	۵	۸	۱۰	۷	۵۳
حداکثر	۳۶	۲۵	۴۰	۵۰	۳۵	۱۳۶

یافته‌های استنباطی

یافته‌های به دست آمده در این بخش شامل تحلیل‌های دو متغیری و چند متغیری است.

تحلیل‌های دو متغیری

با توجه به اینکه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته تحقیق در سطح فاصله‌ای هستند، برای سنجش روابط بین آنها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. نتایج استفاده از این آماره در راستای آزمون فرضیات تحقیق در جدول ۳ مشاهده می‌شود.

میانگین سن پاسخگویان ۱۷/۰۴ سال بوده است و از میان آنها تعداد ۵۰/۳ درصد پسر و ۴۹/۷ درصد دختر بوده‌اند. جدول ۲ نیز یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود دامنه احساس نشاط در گروه نمونه، بین حداقل ۵۳ تا حداکثر ۱۳۶ در نوسان است و میانگین به دست آمده ۹۹ است. این بدان معناست که احساس نشاط در بین دانش‌آموزان از میزان مطلوبی برخوردار است.

جدول ۳- ضریب همبستگی میان متغیرهای مستقل تحقیق با احساس

نشاط دانش‌آموزان			متغیرها
Sig	Std. Deviation	r	
۰/۰۰۰	۵/۶۱	۰/۲۳۶**	شبکه روابط اجتماعی
۰/۰۰۱	۳/۷۴	۰/۱۷**	اعتماد اجتماعی
۰/۰۲۸	۵/۵۸	-۰/۱۱۴*	احساس ناامنی
۰/۰۰۰	۶/۵۹	۰/۵۴۶**	عزت نفس
۰/۰۰۰	۵/۹۸	-۰/۴۷۸**	محرومیت نسبی

همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود ضریب همبستگی میان شبکه روابط اجتماعی و احساس نشاط دانش‌آموزان $r=0/236$ و سطح معناداری $sig=0/000$ است. این نتایج نشان‌دهنده وجود رابطه مستقیم و معنی‌دار بین این

تحلیل‌های چند متغیری

تحلیل چندمتغیری در تحقیق حاضر شامل تحلیل رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام (stepwise) است. هدف تحلیل رگرسیونی یافتن میزان و سهم اثرگذاری متغیرهای مستقل بر میزان متغیر وابسته (احساس نشاط دانش‌آموزان) است. به سخن دیگر با استفاده از رگرسیون چندمتغیره به تعیین و پیش‌بینی درصد واریانس احساس نشاط پرداخته می‌شود. در رگرسیون به روش گام به گام ابتدا متغیری که بیشترین همبستگی را با متغیر وابسته دارد، انتخاب می‌شود؛ سپس ورود متغیرها به مدل ادامه می‌یابد تا زمانی که معناداری متغیر به ۹۵ درصد برسد، یعنی سطح خطا ۵ درصد گردد، سپس عملیات متوقف می‌شود (حبیب‌پور و صفری، ۱۳۹۰: ۴۸۱).

تأثیر همزمان مجموع متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته با استفاده از شاخص آماری ضریب تعیین (R^2) که مجذور ضریب همبستگی در رگرسیون است، برآورد می‌شود. شاخص ضریب تعیین نسبتی از واریانس متغیر وابسته (احساس نشاط دانش‌آموزان) را که توسط متغیرهای مستقل به حساب آمده، معین می‌کند (ساعی، ۱۳۷۷: ۱۵۷). همچنین تأثیر نسبی هر یک از متغیرهای مستقل در متغیر وابسته با استفاده از شاخص آماری ضریب رگرسیون استاندارد شده با علامت اختصاری (بتا) برآورد می‌گردد. ضریب استاندارد در معادلات رگرسیون نشان می‌دهد که به ازای هر واحد تغییر (افزایش یا کاهش) در اندازه متغیر مستقل، چه میزان در متغیر وابسته تغییر ایجاد می‌شود؛ مقدار و جهت این تغییر با توجه به مقدار و علامت ضریب استاندارد (مثبت یا منفی) مشخص می‌شود.

بنابراین در این پژوهش برای تبیین متغیر وابسته (احساس نشاط دانش‌آموزان) بر اساس متغیرهای مستقل (شبکه روابط اجتماعی، اعتماد اجتماعی، احساس ناامنی، عزت نفس و احساس محرومیت نسبی) از مدل خطی رگرسیون به روش گام به گام (stepwise) استفاده گردید تا

دو متغیر است. بدین معنا که با گسترش شبکه روابط اجتماعی، احساس نشاط دانش‌آموزان نیز بیشتر خواهد شد. داده‌های جدول ۳ در خصوص رابطه متغیر اعتماد اجتماعی و احساس نشاط نشان می‌دهد با توجه به مقدار ضریب همبستگی $r = 0/17$ و سطح معنی‌داری که $sig = 0/001$ است بین این دو متغیر در سطح اطمینان ۹۹٪ رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد؛ یعنی هر چه میزان اعتماد اجتماعی بیشتر باشد، دانش‌آموزان از احساس نشاط بیشتری برخوردار می‌شوند.

با توجه به داده‌های جدول ۳ که مقدار ضریب همبستگی پیرسون $r = -0/114$ و سطح معنی‌داری آن $sig = 0/028$ است، فرض محقق مبنی بر وجود رابطه معکوس و معنادار بین دو متغیر احساس ناامنی و احساس نشاط در سطح ۰/۰۵ معنادار می‌شود. نتیجه به دست آمده حاکی از آن است که هر چه احساس ناامنی بیشتر باشد، دانش‌آموزان از احساس نشاط کمتری برخوردار می‌شوند.

به علاوه در جدول ۳ مشخص شد که بین دو متغیر عزت نفس و احساس نشاط رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد. با توجه به میزان ضریب همبستگی پیرسون حاصل از رابطه بین این دو متغیر که $r = 0/546$ و سطح معنی‌داری آن $sig = 0/000$ است، می‌توان این فرضیه را تأیید کرد. بدین معنا که هر چه عزت نفس دانش‌آموزان افزایش یابد، میزان احساس نشاط آنها بیشتر می‌شود.

بالاخره مقادیر موجود در جدول ۳ نشان‌دهنده وجود رابطه معکوس و معنادار بین احساس محرومیت نسبی و احساس نشاط است. چنان‌که مشاهده می‌شود ضریب همبستگی پیرسون $r = -0/478$ و سطح معنی‌داری آن $sig = 0/000$ است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که رابطه معکوس بین این دو متغیر است، یعنی هر چه دانش‌آموزان احساس محرومیت نسبی بیشتر کنند، احساس نشاط کمتری خواهند داشت.

به ترکیب بهینه عوامل مؤثر بر احساس نشاط دست یافت. بر اساس نتایج حاصل از این تحلیل، چهار مدل شناسایی شد که نمایشی از خلاصه این مدل‌های چهارگانه، به همراه آماره‌های مرتبط با آن در جدول ۴ ارائه می‌شود.

طبق جدول ۴، در مدل اول که تنها متغیر عزت نفس وارد شده است، این متغیر توانسته ۰/۲۹۸ درصد از تغییرات متغیر احساس نشاط را تبیین کند که این میزان ضریب، بیش از نصف کل ضریب تعیین (۰/۴۰۸ درصد) است که تمامی چهار متغیر تأثیرگذار بر احساس نشاط حامل آن هستند. این نتیجه نشان می‌دهد که همبستگی بالایی بین متغیر عزت نفس و احساس نشاط وجود دارد و هر چقدر میزان عزت نفس بالا رود، میزان احساس نشاط نیز بالا خواهد رفت. وارد کردن

متغیر بعدی یعنی احساس محرومیت نسبی به مدل رگرسیونی، به مقدار ۰/۰۷۱ به ضریب تعیین افزوده و کل ضریب تعیین تعیین ناشی از وجود دو متغیر عزت نفس و احساس محرومیت نسبی را به ۰/۳۶۹ افزایش داده است. در مدل سوم نیز با ورود متغیر اعتماد اجتماعی به مدل رگرسیونی، به میزان ۰/۰۶۶ به ضریب تعیین افزوده شده است که در مجموع سه متغیر عزت نفس، احساس محرومیت نسبی و اعتماد اجتماعی توانسته‌اند ۰/۳۹۸ درصد از تغییرات متغیر احساس نشاط را تبیین کنند. در نهایت در مدل چهارم، با اضافه شدن متغیر شبکه روابط اجتماعی، میزان ضریب تعیین ناشی از چهار متغیر به ۰/۴۰۸ افزایش یافته است.

جدول ۴- آماره‌های تحلیل رگرسیون چندمتغیره احساس نشاط دانش‌آموزان

مدل	همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
۱ عزت نفس	۰/۵۴۶	۰/۲۹۸	۰/۲۹۶	۱۱/۴۳۱۶۵
۲ عزت نفس محرومیت نسبی	۰/۶۰۷	۰/۳۶۹	۰/۳۶۵	۱۰/۸۵۸۲۸
۳ عزت نفس محرومیت نسبی اعتماد اجتماعی	۰/۶۳۱	۰/۳۹۸	۰/۳۹۳	۱۰/۶۱۸
۴ عزت نفس محرومیت نسبی اعتماد اجتماعی شبکه روابط اجتماعی	۰/۶۳۹	۰/۴۰۸	۰/۴۰۲	۱۰/۵۴۱۸۳

میزان تأثیر تفکیکی هریک از متغیرهای مستقل بر روی احساس نشاط، محتوای جدول ۵ است. نتایج جدول نشان می‌دهد که از مجموع پنج متغیر مستقل در نظر گرفته شده

جهت تبیین احساس نشاط، چهار متغیر توانسته‌اند تأثیر آماری معناداری بر متغیر وابسته داشته باشند.

جدول ۵- ضرایب متغیرهای مستقل در مدل رگرسیونی به روش گام به گام

سطح معناداری	t	ضرایب استاندارد		مدل	
		Beta	خطای استاندارد		
۰/۰۰۰	۱۲/۵۸۲		۳/۳۱۳	۵۸/۲۴۱	اول
۰/۰۰۰	۱۲/۵۰۸	۰/۵۴۶	۰/۰۹۰	۱/۱۲۸	عزت نفس
۰/۰۰۰	۱۷/۲۸۵		۴/۶۲۲	۷۹/۸۹۶	عدد ثابت
۰/۰۰۰	۹/۰۳۹	۰/۴۱۷	۰/۰۹۵	۰/۸۶۱	عزت نفس
۰/۰۰۰	-۶/۳۹۵	-۰/۲۹۵	۰/۱۰۵	-۰/۶۷۱	محرومیت نسبی
۰/۰۰۰	۱۵/۶۲۳		۴/۷۳۴	۷۳/۹۵۷	عدد ثابت
۰/۰۰۰	۸/۸۵۷	۰/۴۰۱	۰/۰۹۳	۰/۸۲۸	عزت نفس
۰/۰۰۰	-۶/۹۱۳	-۰/۳۱۳	۰/۱۰۳	-۰/۷۱۳	محرومیت نسبی
۰/۰۰۰	۴/۲۱۹	۰/۱۷۲	۰/۱۴۹	۰/۶۲۷	اعتماد اجتماعی
۰/۰۰۰	۱۴/۵۸۷		۴/۸۵۸	۷۰/۸۶۷	عدد ثابت
۰/۰۰۰	۸/۳۶۴	۰/۳۸۱	۰/۰۹۴	۰/۷۸۸	عزت نفس
۰/۰۰۰	-۶/۹۰۵	-۰/۳۱۱	۰/۱۰۲	-۰/۷۰۷	محرومیت نسبی
۰/۰۰۰	۳/۸۴۶	۰/۱۵۷	۰/۱۴۹	۰/۵۷۳	اعتماد اجتماعی
۰/۰۱۲	۲/۵۱۲	۰/۱۰۴	۰/۱۰۱	۰/۲۵۳	شبکه روابط اجتماعی

بنابراین میزان احساس نشاط در مرحله چهارم وابسته به شبکه روابط اجتماعی دانش‌آموزان است؛ یعنی هر چه شبکه روابط اجتماعی افزایش یابد، میزان احساس نشاط هم افزایش می‌یابد.

یافته‌های تحلیل رگرسیونی نشان می‌دهد که ضریب تعیین (R^2) برابر با ۰/۴۰ است. یعنی ۴۰ درصد از واریانس متغیر وابسته (احساس نشاط دانش‌آموزان) از طریق متغیرهای مستقل وارد شده در مدل تبیین می‌شود. به علاوه، نتایج به دست آمده از ضرایب بتا () نشان می‌دهد که متغیر احساس ناامنی تأثیر معناداری بر احساس نشاط نداشته اما عزت نفس، احساس محرومیت نسبی، اعتماد اجتماعی و شبکه روابط اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر احساس نشاط داشته‌اند و از این میان اثر متغیر عزت نفس بر احساس نشاط بیش از دیگر متغیرهاست.

بحث و نتیجه

شادی و نشاط به عنوان یکی از احساسات مثبت انسانی،

با توجه به نتایج به دست آمده، متغیر عزت نفس با ضریب بتا (۰/۳۸) بالاترین همبستگی را با احساس نشاط دارد پس در مرحله اول میزان نشاط متأثر از عزت نفس دانش‌آموزان است. بنابراین هرچه عزت نفس دانش‌آموزان بالاتر باشد، میزان احساس نشاط آنها نیز افزایش می‌یابد.

دومین متغیری که وارد معادله شده، محرومیت نسبی است. ضریب بتا این متغیر برابر با (-۰/۳۱) است. علامت منفی آن نشان‌دهنده تأثیر معکوس بر میزان احساس نشاط است. یعنی هر چه احساس محرومیت بیشتر باشد، دانش‌آموزان احساس شادی و نشاط کمتری می‌کنند.

با توجه به نتایج حاصله، متغیر اعتماد اجتماعی با ضریب بتا (۰/۱۶) سومین متغیر تأثیرگذار بر روی احساس نشاط است. این بدان معنا است که با افزایش یک واحد اعتماد اجتماعی در دانش‌آموزان، میزان احساس نشاط آنان ۱۶ واحد افزایش می‌یابد.

آخرین متغیری که بر احساس نشاط تأثیر دارد، شبکه روابط اجتماعی است که ضریب بتا آن برابر با (۰/۱۰۴) است.

افراد احساس نشاط بیشتری می‌کند. این نتیجه منطبق با دیدگاه گیدنز، کرول و پاتنام در مورد اعتماد اجتماعی است. گیدنز در نظریه خود در خصوص مدرنیته و پیامدهای آن، اعتماد را یکی از عوامل تأمین‌کننده شادمانی و سست شدن آن را یکی از عوامل تهدید کننده شادمانی می‌داند. کرول نیز معتقد است اعتماد بین افراد با کاهش هزینه‌های مربوط به عدم اطمینان، زندگی را لذت‌بخش‌تر می‌سازد و یک زندگی امن‌تر، قابل پیش‌بینی‌تر، آسان‌تر و شادتر را ایجاد می‌کند.

همچنین مشخص شد که بین متغیر عزت نفس و متغیر احساس نشاط رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد؛ به این معنا که هر چه قدر عزت نفس بیشتر باشد، افراد احساس نشاط بیشتری می‌کنند. این یافته نیز با نتایج تحقیق داینر و همکاران که عزت نفس را یکی از خصایص شخصیتی تبیین‌کننده احساس خوشبختی می‌دانند، همسو است.

علاوه بر این، نتایج به دست آمده حاکی از آن است که بین احساس ناامنی و احساس محرومیت نسبی با احساس نشاط رابطه معکوس و معنادار وجود دارد؛ یعنی با کاهش میزان احساس ناامنی و محرومیت نسبی در بین دانش‌آموزان، احساس نشاط آنان افزایش می‌یابد. این یافته‌ها نیز منطبق با نظریات گیدنز، وینهوون در خصوص احساس ناامنی و تحقیق وایت و همکاران در زمینه محرومیت نسبی است. وینهوون معتقد است رابطه محکمی بین ایمنی روانی و تأمین قانونی وجود دارد. گیدنز هم احساس ناامنی را به عنوان یکی از عوامل تهدید کننده شادمانی مطرح می‌کند. به علاوه وایت و همکاران محرومیت نسبی را عامل رفتارها و عواطف مخرب می‌دانند که ناخوشایند هستند و از احساس بهزیستی و خوشبختی فرد می‌کاهند.

همچنین در این تحقیق مشخص شد که بین متغیرهای مستقل، سهم عزت نفس در تبیین احساس نشاط بیشتر بوده است. این نتیجه بر این مطلب تأکید دارد که احساس ارزشمندی و عزت نفس تأثیر مهمی بر ایجاد احساس نشاط دانش‌آموزان دارد، لذا لازم است توجه ویژه‌ای به آن شود.

دارای ابعاد و تجلیات مختلف است و نقش تعیین‌کننده‌ای در تأمین سلامت فرد و جامعه دارد. تمدن بشری از آغاز تاکنون، هدف و غایت زندگی را رسیدن به شادمانی دانسته و همواره به دنبال شاد زندگی کردن بوده؛ با این وجود درک بشر از نشاط، متفاوت بوده است. همان‌طور که گفته شد دیدگاه لذت‌گرایی و دیدگاه سعادت‌گرایی دو جریان فکری هستند که به بررسی نشاط از دو جنبه متفاوت پرداخته‌اند. البته علاقه‌مندی دانشمندان علوم اجتماعی به این موضوع نسبتاً جدید است و مجموعه وسیع ادبیات مرتبط با نشاط، عمدتاً توسط روان‌شناسان گردآوری شده و دیگر اندیشمندان علوم اجتماعی از جمله جامعه‌شناسان کمتر به آن پرداخته‌اند. بدین ترتیب پژوهش حاضر با هدف «بررسی عوامل اجتماعی-روانی مؤثر بر احساس نشاط دانش‌آموزان شهر اهواز» به دنبال این بوده که هم عوامل فردی و هم عوامل اجتماعی مؤثر بر نشاط را شناسایی کند.

نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن است که رابطه تمامی متغیرهای مستقل پژوهش با احساس نشاط تأیید شده است. بر اساس این نتایج بین متغیر شبکه روابط اجتماعی و متغیر احساس نشاط رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد؛ یعنی هر چه قدر شبکه روابط اجتماعی گسترده‌تر باشد، افراد احساس نشاط بیشتری می‌کنند. این نتیجه منطبق با نظریات وینهوون و ولمن و گولیا است. وینهوون روابط اجتماعی و پیوندهای اولیه در حوزه خصوصی زندگی و روابط ثانوی را عاملی می‌داند که بخشی از شادی و نشاط را تبیین می‌کند. ولمن نیز می‌گوید، امکانات عاطفی یکی از منابعی است که افراد در طی روابط اجتماعی مبادله می‌کنند و از آن جایی که احساس شادی و نشاط یکی از حالات عاطفی است، بنابراین با گسترش روابط اجتماعی، احساس شادی و نشاط افراد نیز افزایش می‌یابد.

نتایج همچنین نشان داد بین متغیر اعتماد اجتماعی و متغیر احساس نشاط رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد؛ به این معنا که هر چه قدر میزان اعتماد اجتماعی بیشتر باشد،

منابع

- آرگایل، ام. (۱۳۸۶). روان شناسی شادی، ترجمه: مسعود گوهری، حمید نشاط دوست، حسن پالاهنگ و فاطمه بهرامی، اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- آرون، آر. (۱۳۸۶). *مراحل اساسی سیراندیشه در جامعه‌شناسی*، ترجمه: باقر پرهام، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- باستانی، س و صالحی هیکویی، م. (۱۳۸۶). «سرمایه اجتماعی شبکه و جنسیت: بررسی ویژگی‌های ساختی، تعاملی و کارکردی شبکه اجتماعی زنان و مردان در تهران»، *مجله نامه علوم اجتماعی*، ش ۳۰، ص ۵۹-۶۳.
- بهرامی‌نژاد، ز. (۱۳۸۷). *بررسی تأثیر حمایت اجتماعی بر سلامت عمومی سالمندان*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.
- چلبی، م. و موسوی، م. (۱۳۸۷). «بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر شادمانی در سطوح خرد و کلان»، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، دوره نهم، ش ۱ و ۲، ص ۳۴ - ۵۷.
- حبیب‌پور، ک. و صفری، ر. (۱۳۹۰). *راهنمای جامع کاربرد SPSS در تحقیقات اجتماعی (تحلیل داده‌های کمی)*، تهران: لویه، متفکران.
- حیدری، الف. (۱۳۸۹). *بررسی عوامل اجتماعی اقتصادی مؤثر بر احساس آنومی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.
- خوش‌فر، ع. (۱۳۸۷). *بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی*، رساله دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی تهران، دانشکده علوم اجتماعی.
- خوش‌کنش، الف. (۱۳۸۶). *بررسی روابط ساده و چندگانه پیشایندهای شخصیتی - شناختی و مذهبی با احساس شادکامی و ارتباط این متغیر با سلامت روانی و عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه شهید چمران*، پایان‌نامه دکترا دانشگاه شهید چمران، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
- ربانی، ر.؛ ربانی، ع.؛ عابدی، م. و گنجی، م. (۱۳۸۶). «فرهنگ و شادی: رویکردی نظری و تجربی در زندگی روزمره سرپرستان خانوار در شهر اصفهان»، *مجله مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، ش ۸، ص ۴۱-۷۸.
- ربانی، ر.؛ قاسمی، و. و عباس‌زاده، م. (۱۳۸۸). «رابطه ابعاد مادی و غیر مادی رفاه اجتماعی با مشارکت شهروندان در امور شهری»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، سال نهم، ش ۳۲، ص ۸۷ - ۱۰۴.
- ربانی، ع.؛ ربانی، ر. و حسینی، م. (۱۳۹۰). «رابطه احساس محرومیت نسبی با گرایش به هویت ملی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه اصفهان)»، *مجله جامعه‌شناسی کاربردی*، سال ۲۲، شماره پیاپی (۴۲)، شماره دوم، ص ۶۷ - ۹۴.
- رجبی، غ و بهلول، ن. (۱۳۸۶). «سنجش پایایی و روایی مقیاس عزت نفس روزنبرگ در دانشجویان سال اول دانشگاه شهید چمران اهواز»، *مجله پژوهش‌های تربیتی و روان‌شناختی*، سال سوم، شماره دوم، شماره پیاپی ۸، ص ۳۳-۴۸.
- ریاحی، م.؛ علیوردی‌نیا، الف. و بنی‌اسدی، م. (۱۳۸۷). «بررسی اثرات دینداری و جهت‌گیری دینی بر سلامت روان دانشجویان دانشگاه مازندران»، *مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد*، سال پنجم، شماره دوم، ص ۵۱ - ۹۰.
- زمانی، م. (۱۳۸۷). *بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر نشاط (جوانان ۱۵-۱۵ سال شهر همدان)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی گروه جامعه‌شناسی.

- ساعی، ع. (۱۳۷۷). *آمار در علوم اجتماعی (با کاربرد نرم‌افزار SPSS در پژوهش‌های اجتماعی)*، تهران: مؤسسه نشر جهاد وابسته به جهاد دانشگاهی.
- سلیمانی نیا، ل.؛ جزایری، ع. و محمدخانی، پ. (۱۳۸۴). «نقش سلامت روان در ظهور رفتارهای پرخطر نوجوانان»، *مجله رفاه اجتماعی*، سال پنجم، ش ۱۹، ص ۷۵ - ۹۰.
- شارع‌پور، م. (۱۳۸۶). «نقش شبکه‌های اجتماعی در بازتولید نابرابری آموزشی»، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ش ۹۱، ص ۱۶۵ - ۱۸۰.
- شکیبا، م. و ضیایی، م. (۱۳۹۱). «مقایسه سلامت روان دختران دانش‌آموز تحت سرپرستی مراکز شبانه‌روزی بهزیستی با دختران دانش‌آموز دبیرستان دانشگاه در شهر زاهدان»، *مجله تحقیقات علوم پزشکی زاهدان*، دوره ۱۴، ش ۲، ص ۵۶ - ۶۰.
- صادقیان، ف. (۱۳۸۶). «شادی چیست؟ شادمان کیست؟»، *نشریه پیوند*، ش ۳۴۱، ص ۲۰ - ۲۱.
- طریقه‌دار، الف. (۱۳۷۹). *شرع و شادی*، قم: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی حضور.
- عباس‌زاده، م. (۱۳۸۳). «عوامل مؤثر بر شکل‌گیری اعتماد دانشجویان»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، سال چهارم، ش ۱۵، ص ۲۶۷ - ۲۹۲.
- علی‌پور، الف. و نوربالا، الف. (۱۳۷۸). «بررسی مقدماتی پایایی و روایی پرسشنامه شادکامی آکسفورد در دانشجویان دانشگاه‌های تهران»، *فصلنامه اندیشه و رفتار*، سال پنجم، ش ۱ و ۲، ص ۵۵-۶۴.
- علی‌پور، الف.؛ نوربالا، الف.؛ اژه‌ای، ج. و مطیعیان، ح. (۱۳۷۹). «شادکامی و عملکرد ایمنی بدن»، *مجله روان‌شناسی*، ش ۴(۳)، ص ۲۱۹-۲۳۳.
- غفاری، ف.؛ فتوکیان، ز. و مظلوم، ر. (۱۳۸۶). «تأثیر برنامه ورزشی منظم گروهی بر عزت نفس دانشجویان پرستاری»، *مجله دانشگاه علوم پزشکی بابل*، دوره نهم، ش ۳۶(۱)، ص ۵۲ - ۵۷.
- قدسی، ع. (۱۳۸۲). *بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین حمایت اجتماعی و افسردگی*، پایان‌نامه مقطع دکترا دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- قطره‌ای، ف. (۱۳۸۵). *بررسی رابطه شادکامی و کیفیت عوامل آموزشی در دوره ابتدایی مدارس شهر تهران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس تهران.
- تهران، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
- کار، ای. (۱۳۸۷). *روان‌شناسی مثبت (علم شادمانی و نیرومندی‌های انسان)*، ترجمه: حسن پاشا شریفی و جعفر نجفی زند، تهران: انتشارات سخن.
- کریمی، ی. (۱۳۷۳). *روان‌شناسی اجتماعی*، تهران: مؤسسه انتشارات بعثت.
- کوزر، ال. (۱۳۸۲). *زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی*، ترجمه: محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- گروسی، س.؛ میرزایی، ج. و شاه‌رخی، الف. (۱۳۸۶). «بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت (مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت)»، *فصلنامه دانش انتظامی*، ش ۳۳، سال نهم، شماره دوم، ص ۲۶ - ۳۹.
- گنجی، ح. (۱۳۸۲). *ارزشیابی شخصیت*، تهران: نشر ساوالان.
- گنجی، م. (۱۳۸۷). *تحلیل عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر میزان احساس شادی سرپرستان خانوار در شهر اصفهان*، پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی، گرایش بررسی مسایل اجتماعی، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم اجتماعی.
- محمدی، ن. (۱۳۸۴). «بررسی مقدماتی اعتبار و قابلیت اعتماد مقیاس حرمت خود روزنبرگ»، *فصلنامه روان‌شناسان ایرانی*، سال اول، ش ۴، ص ۳۱۳-۳۲۰.
- مختاری، م. و نظری، ج. (۱۳۸۹). *جامعه‌شناسی کیفیت زندگی*، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید

چمران اهواز، دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی.

- Argyle, M. Martin, M.R. & Crossland, J. (1989) *Happiness as a function of personality and social encounters*. In J. P. Forgas & R. J. M. Innes (Eds.) *Recent advances in social psychology: An international perspective*. (p 189- 203). North Holand: Elsevier.
- Ballas, D. & Dorling, D. (2007) Measuring the Impact of Major Life Events Upon Happiness, *International Journal of Epidemiology*, No. 36(6), p 1244-1252.
- Baumeister, R.F. Campbell, J.D. Krueger, J.I. & Vohs, K.D. (2003) Does High Self-Esteem Cause better Performance, Interpersonal Success, Happiness, or Healthier Lifestyles? *American Psychological Society*. vol. 4, No. 1, p 1-44.
- Berk, L.E. (2006) *Child development* (seven editions). Boston: Pearson Education.
- Bernburg, J.G. Thorlindsson, T. Sigfusdottir, I.D. (2009) Relative Deprivation and Adolescent Outcomes in Iceland: A Multilevel Test. *Social Forces*, No. 87(3), p 1223-1250.
- Brooks, T.L. Harris, S.K. Thrall, J.S. & Woods, E.R. (2002) Association of Adolescent Risk Behaviors with Symptoms in High School Students. *Journal of Mental Health*, No. 31(3), p 240-246.
- Bunk, A.P. & Mussweiler, T. (2001) New Direction in social comparison research. *European journal of Social Psychology*, No. 31, p 467- 475.
- Bunk, P. Groothof, H.A.K. Siero, F.W. (2007) Social Comparison and Satisfaction with One's Social Life. *Journal of Social and Personal Relationships*, vol. 24(2), p 197- 205.
- Callan, M.J. Ellard, J.H. Shead, N.W. & Hodgins, D.C. (2008) Gambling as A Search for Justice: Examining the Role of Personal Relative Deprivation in Gambling Urges and Gambling Behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, No. 34(11), p 1514-29.
- Callan, M.J. Shead, N.W. & Olson, J.M. (2011) Personal Relative Deprivation, Delay Discounting, and Gambling. *Personality and Social Psychology*, No. 101(5), p 955-973.
- Chanfreau, J. Lloyd, Ch. Byron, Ch. Roberts, C. Craig, R. De Feo, D. & McManus, S. (2008) *Predicting wellbeing*. Department of Health. *NatCen Social Research*. Available online at URL: <http://www.natcen.ac.uk/media/205352/predictors-of-wellbeing.pdf>.
- Cheng, H. & Furnham, A. (2003) Personality, Self-

مرادی، گ.م. و سعیدی‌پور، ب. (۱۳۸۹). «بررسی نقش

محرومیت نسبی در ایجاد رفتارهای جمعی جوانان

بر اساس نظریه تعامل گرای بلومر، مورد مطالعه

کرمانشاه»، *مجله علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی*

مشهد، سال هفتم، ش ۲، ص ۱۶۳ - ۱۹۱.

مردانی، ف. و شریفی اصفهانی، م. (۱۳۸۹). «بررسی تطبیقی

عزت نفس از دیدگاه مولانا و روان‌شناسان

انسان‌گرا»، *پژوهش‌نامه تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی*

واحد بجنورد، سال هفتم، دوره ۵، ش ۲۲، ص ۱۲۵

- ۱۶۰.

موسوی، م. (۱۳۸۷). *بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر*

شادمانی در سطوح خرد و کلان، پایان‌نامه

کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی تهران،

دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه علوم

اجتماعی.

میرشاه جعفری، الف. عابدی، م. و دریکوندی، ه. (۱۳۸۱).

«شادمانی و عوامل مؤثر بر آن»، *تازه‌های*

علوم‌شناختی، ش ۳، سال چهارم، ص ۵۰ - ۵۸.

نشاط دوست، ح.؛ کلاتری، م.؛ مهرابی، ح.؛ پالاهنگ، ح.؛

نوری، ن. و سلطانی، الف. (۱۳۸۸). «تعیین عوامل

مؤثر در شادکامی کارکنان شرکت فولاد مبارکه»،

مجله جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیستم، شماره

پیاپی ۳۳، شماره اول، ص ۱۰۵ - ۱۱۸.

وندرزندن، ج. د. (۱۳۸۱). *روان‌شناسی رشد*، ترجمه: حمزه

گنجی، تهران: انتشارات ساوالان.

هزارجریبی، ج. و آستین‌فشان، پ. (۱۳۸۸). «بررسی عوامل

مؤثر بر نشاط اجتماعی (با تأکید بر استان تهران)»،

مجله جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیستم، شماره

پیاپی (۳۳) شماره اول، ص ۱۱۹-۱۴۶.

هژبریان، ل. (۱۳۹۰). *بررسی عوامل اجتماعی اقتصادی و*

فرهنگی مؤثر بر بزهکاری: نمونه مورد مطالعه

دانش‌آموزان ۱۶ تا ۱۸ سال اهواز، پایان‌نامه

- Science Information*, No. 45(4), p 601-630.
- Garofalo, G. (2008) *The Effects of Social Comparisons on Happiness in a Motivational Context*. A thesis submitted to Kent State University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts.
- Greenberger, E. Chen, Ch. Dmitrieva, J. & Farruggia, S.P. (2003) Item-Wording and the Dimensionality of the Rosenberg Self-Esteem Scale: Do they Matter? *Personality and Individual Differences*, No. 35, p 1241-1254.
- Headey, B. & Wearing, A.J. (1992) *Understanding happiness: A theory of subjective well-being*. Melbourne: Longman Cheshire Available online at URL: http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/hap_bib/freetexts/headey_b_1992.pdf
- Helliwell, J.F. & Wang, S. (2011) Trust and wellbeing . *International Journal of Wellbeing*, No. 1(1), p 42-78.
- Hills, P. & Argyle, M. (2002) The Oxford Happiness Questionnaire: A Compact Scale for the Measurement of Psychological Wellbeing . *Personality and Individual Differences*, No. 33, p 1073-1082.
- Hong, M. Banghwa, L.C. & Harrington, D. (2011) Validation of Korean Versions of the Lubben Social Network Scales in Korean Americans . *Clinical Gerontologist*, No. 34(4), p 319-334
- Kaushik, V. & Jaggi, P. (2011) Predicting Happiness in Urban Males and Females Through Perception of Resource Adequacy . *Studies on Home and Community Science*, No. 5(1), p 39-44.
- Kim, S. (2011) *Sociological studies on happiness in cross-national contexts: effects of economic inequality and marriage*. Doctoral dissertation, University of Iowa.
- Kroll, C. (2011) *Towards a Sociology of Happiness: Examining social capital and subjective well-being across subgroups of society*. A thesis submitted to the Department of Sociology of the London School of Economics and Political Science for the degree of Doctor of Philosophy.
- Kurimoto, A. Awata S. Ohkubo, T. Tsubota-Utsugi, M. Asayama, K. Takahashi, K. Suenaga, K. Satoh, H. & Imai, Y. (2011) Reliability and Validity of the Japanese Version of the Abbreviated Lubben Social Network Scale. *Nippon Ronen Igakkai Zasshi . Japanese Journal of Geriatrics*. No. 48(2), p 149-157.
- Leung, S.M. Cheung, Y.H. & Liu, X. (2011) The Relations between Life Domain Satisfaction and Subjective Well-Being . *Journal of Managerial Psychology*, vol. 26, No. 2, p
- Esteem, and Demographic Predictions of Happiness and Depression . *Personality and Individual Differences*, No. 34, p 921° 942.
- Christie-Mizell, C.A. kimura Ida, A. & Keith, V.M. (2010) African Americans and Physical Health: The Consequences of Self-Esteem and Happiness . *Journal of Black Studies*, No. 40, p 1189-1211.
- Chung, S. & Philipps, A. (2010) *Promoting mental health & well-being in adolescents: Recommendations for Wyman's*. Teen Outreach Program ®. 600 Kiwanis Drive - Eureka, MO 63025. www.wymancenter.org.
- Cops, D. & Pleyzier, S. (2011) Doing Gender in Fear of Crime: The Impact of Gender Identity on Reported Levels of Fear of Crime in Adolescents and Young Adults . *British Journal Criminology*, No. 51, p 58-74.
- Danner, D.D. Snowdon, D.A. & Friesen, W.V. (2001) Positive Emotions in Early Life and Longevity: Findings from the Nun Study . *Journal of Personality and Social Psychology*, No. 80, p 804° 813.
- De Groof, S. (2008) And My Mama Said: The (Relative) Parental Influence on Fear of Crime Among Adolescent Girls and Boys . *Youth Society*, No. 39(3), p 267-293.
- Edwards, J.R. & Cooper, C.L. (1988) The Impacts of Positive Psychological States on Physical Health: Review and Theoretical Framework . *Social Science and Medicine*, No. 27, p 1447° 1459.
- Fine, A. Large, R. (2005) *A Conceptual Framework for Adolescent Health: A Collaborative Project of the Association of Maternal and Child Health Programs and the of State Adolescent Health Coordinators Network*. Association of Maternal and Child Health Programs.
- Firouzabadi, S.A. Hosseini, S.R. & Soroush, S. (2011) Life Satisfaction and Social Trust among Villagers A Case of Three Villages in Iran . *European Journal of Social Sciences*, No. 22 (2), p 156-164.
- Francis, L.J. Brown, I.B. Lester, D. & Philip, C. (1998) Happiness as Stable Extroversion: Across-Cultural Examination of Reliability and Validity of Oxford Happiness Inventory among Students in the U.K.U.S.A. Australia and Canada . *Journal of Personality and Individual Differences*, No. 24, p 167-171.
- Furnham, A. & Brewing, C. (1990) Personality and Happiness . *Journal of Personality and Individual Differences*, No. 11, p 1093-1096.
- Galati, D. Manzano, M. & Sotgiu, I. (2006) The Subjective Components of Happiness and their Attainment: A Cross-Cultural Comparison between Italy and Cuba . *Social*

- Pullmann, H. & Allik, J. (2000) The Rosenberg Self-Esteem Scale: Its dimensionality, stability, and personality correlates in Estonian. *Personality and Individual Differences*, No. 28, p 701° 715.
- Sabatini, F. (2011) *The relationship between happiness and health: evidence from Italy*. Health Economics Data Group (HEDG), Department of Economics and Related Studies, University of York. Available online at URL:http://www.york.ac.uk/media/economics/documents/herc/wp/11_07.pdf
- Tropp, L.R. & Wright, S.C. (1999) In Group Identification and Relative Deprivation: an Examination Across Multiple Social Comparisons. *European Journal of Social Psychology*, No. 29, p 707-724.
- U.S. Department of Health and Human Services [DHHS] (1999) Mental health: A report of the Surgeon General. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration, Center for Mental Health Services, National Institutes of Health. Available at URL: <http://www.surgeongeneral.gov/library/mentalhealth/toc.html>.
- Veenhoven, R. (2001) *Happiness in Society*. Erasmus University Rotterdam Faculty of social sciences: 1-44. Available online at URL: <http://www2.eur.nl/fsw/research/veenhoven/>
- White, J.B. Langer, E.J. Yariv, L. & Welch, J.C. (2006) Frequent Social Comparisons and Destructive Emotions and Behaviors: The Dark Side of Social Comparisons". *Journal of Adult Development*, No. 13(1), p 36-44.
- Young, F.W. & Glasgow, N. (1998) Voluntary Social Participation & Health. *Research on Aging*, No. 20, p 339° 362.
- 155-169.
- Lubben, J. Blozik, E. Gillmann, G. Iliffe, S. Renteln Kruse, W. Beck, J.C. & Stuck, A.E. (2006) Performance of an Abbreviated Version of the Lubben Social Network Scale Among Three European Community- Dwelling Older Adult Populations. *The Gerontologist*, No. 46 (4), p 503-513.
- Lyubomirsky, S. Sheldon, K.M. & Schkade, D. (2005) Pursuing Happiness: The Architecture of Sustainable Change. *Review of General Psychology*, No. 9(2), p 111° 131.
- Lyubomirsky, S. Tkach, C. & Dimatteo, R. (2006) What Are the Differences between Happiness and Self-Esteem? *Social Indicators Research*, No. 78, p 363-404.
- Muyibi, A.S. Ajayi, I-OO, Irabor, A.E. Ladipo. M.M.A. (2010) Relationship between Adolescents Family Function with Socio-Demographic Characteristics and Behavior Risk Factors in A Primary Care Facility. *African Journal of Primary Health Care & Family Medicine*, No. 2(1), p 1-7.
- Noor, N.M. (1993) *Work and family roles in relation to women well-being*. Unpublished PhD dissertation, University of Oxford.
- Oman, D. Thoresen, C.E. & McMahon, K. (1999) Volunteerism and Mortality among the Community-Dwelling Elderly. *Journal of Health Psychology*, No. 4, p 301° 316.
- Peterson, C. Park, N. & Seligman, M.E.P. (2005) Orientations to Happiness and Life Satisfaction: the Full Life Versus the Empty Life. *Journal of Happiness Studies*, No. 6, p 25° 41.
- Post, S.G. (2005) Altruism, Happiness, and Health: It s good to be good. *International Journal of Behavioral Medicine*, No. 12(2), p 66° 77.

